

ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ
ΤΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

**ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ
ΤΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
Το Ελληνικό WATERGATE:
Πόσο Ευάλωτη Είναι η Δημοκρατία
στην Ελλάδα**

Μελέτη/ Εισήγηση

- Της Όλγας Ν. Τσιπτσέ, LL.M Δικηγόρος Παρ' Αρείω Πάγω, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια ΥΔΔΑΔ, Διαιτητής, GDPR-DPO expert
- Της Σοφίας Ν. Τσιπτσέ, Δικηγόρος Παρ' Αρείω Πάγω, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια ΥΔΔΑΔ, Διαιτητής, GDPR-DPO expert
- Του Δημητρίου Πλιάτσικα, Ασκούμενος Δικηγόρος

*Στους Αδικοχαμένους,
του Σιδηροδρομικού Δυστυχήματος των Τεμπών
Φεβρουάριος, 28 2023*

Αντί προλόγου

Το Ελληνικό WATERGATE: Πόσο Ευάλωτη Είναι η Δημοκρατία στην Ελλάδα

Τον Αύγουστο του 2022, ανέκυψε ως σκάνδαλο στη χώρα μας, το θέμα της καταστρατήγησης του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών. Το πρώτο διάστημα, ίσως η είδηση αυτή στα «αυτιά» των πολιτών να μην έλαβε τις πραγματικές διαστάσεις. Η κοινωνία μας εξάλλου βασανίζεται επί χρόνια με την οικονομική κρίση, και η αδυναμία του μέσου πολίτη να αντεπεξέλθει στις υποχρεώσεις του, δεν του αφήνει περιθώρια να ασχολείται με υποθέσεις που ανακύπτουν, οι οποίες δεν αφορούν στην καθημερινότητα, στην οικονομία, στην εξέλιξη, καθώς διακατέχεται από το ένστικτο της επιβίωσης.

Την τελευταία δεκαετία μάλιστα, είναι γεγονός ότι η κοινωνία μας εξοικειώθηκε με την οικειοθελή άρση της ιδιωτικότητας. Η με ραγδαίους ρυθμούς εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, άφησε ξοπίσω της έννοιες σημαντικές, όπως συγκεκριμένα ατομικά δικαιώματα απόλυτα ή μη. Ο μέσος πολίτης δεν είναι εκπαιδευμένος, προκειμένου να προσπίσει στην ουσία της, την έννοια της ιδιωτικότητας και στην εξέχουσα σημασία που έχει αυτή η έννοια στην ζωή μας και εντός της οργανωμένης κοινωνίας μας. Ο μέσος, λοιπόν, πολίτης, αλλά και εν γένει η πολιτεία, δεν έχει εντάξει την τεχνολογία και την ανάπτυξη της επιστήμης σε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο, ώστε να μην προσβάλλονται έννοιες και δικαιώματα.

Μετά την έναρξη ισχύος του Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ – GDPR), ΕΕ 2016/679, αρχίζει να αλλάζει η κουλτούρα μας και αρχίζουμε να συνειδητοποιούμε το αυτονόητο:

η ιδιωτικότητά μας είναι θησαυρός.

Η συνείδηση όμως, αυτή προχωρά με αργούς ρυθμούς, γιατί η συνήθεια να εκθέτουμε στη δημοσιότητα τις προσωπικές μας στιγμές, μέσω των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (ΜΚΔ), οδηγεί στην εκούσια παράδοση σε κοινή λεία, ενός τέτοιου ατομικού μας δικαιώματος με τέτοια βαρύτητα σε κάθε επίπεδο, προσωπικό, επαγγελματικό κα., και μάλιστα χωρίς αντίτιμο.

Σε αυτό το πλαίσιο της σύγχρονης συνήθειας και της παθητικής αποδοχής της κοινολόγησης των προσωπικών στιγμών μας, πολλές μάλιστα φορές άκοπα και άσκοπα, χωρίς μεγάλη σκέψη, η είδηση της παραβίασης του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών, ήτοι γνωστό ως «σκάνδαλο τηλεφωνικών υποκλοπών», δεν επηρέασε αισθητά την κοινή γνώμη. Ούτε η είδηση έτυχε της προσοχής, ανάλογης με το ζήτημα που ανέγειρε.

Στην παρούσα Μελέτη, θα παρουσιαστούν δύο κατά βάση σημαντικά ζητήματα:

1. Τι ακριβώς έχει γίνει μέχρι σήμερα τους τελευταίους 7 μήνες
2. Τι ακριβώς σημαίνει, σε νομικό και επιστημονικό επίπεδο, αυτή η παραβίαση του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών.

Σκοπός, αυτής της εκπόνησης, είναι η απόκτηση πλήρους και ολιστικής γνώσης, ακόμη και των αθέατων παραμέτρων των γεγονότων και η εκτίμηση της κατάστασης, που άλλαξε το τοπίο στις τηλεπικοινωνίες στην Ελλάδα.

1. Ιστορικό

Φως της αλήθειας, μάρτυρας των καιρών, δάσκαλος της ζωής είναι η Ιστορία.

Κικέρων

Ρωμαίος ρήτορας & πολιτικός (106-43 π.Χ.)

Η ιστορία επαναλαμβάνεται την πρώτη φορά σαν τραγωδία και τη δεύτερη σαν φάρσα.

Καρλ Μαρξ

Γερμανός φιλόσοφος (1818-1883)

Την 8^η Ιουλίου 2019, την επομένη των Βουλευτικών εκλογών 2019, εκδόθηκε το Πρώτο Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) της νεοσυσταθείσας Κυβέρνησης, με το περιεχόμενο την μεταφορά της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ), υπό την άμεση εποπτεία του νέου τότε Πρωθυπουργού.

Τοσκάνδαλο των τηλεφωνικών υποκλοπών (2022)¹, αφορούσε και ακόμη αφορά στην παρακολούθηση Ελλήνων δημοσιογράφων, πολιτικών, στρατιωτικών, επιχειρηματιών κ.ά., μέσω συστήματος της ΕΥΠ ή με τη χρήση κατασκοπευτικού λογισμικού εγκατεστημένου σε «έξυπνα τηλέφωνα», το χρονικό διάστημα της θητείας της νέας τότε Κυβέρνησης, ήδη δηλαδή, από το 2020 και μετά. Το εν λόγω σκάνδαλο άρχισε να εξετάζεται το 2021, όταν ο δημοσιογράφος οικονομικού ρεπορτάζ Θαν. Κουκάκης, αντιλήφθηκε την παρακολούθησή του αρχικά από την ΕΥΠ, και ύστερα από το προαναφερθέν κακόβουλο λογισμικό, ζητώντας τις απαραίτητες εξηγήσεις και ενημέρωση για το συμβάν.

Τότε έλαβε χώρα ένα "παράδοξο" ιστορικό γεγονός: τον Μάρτιο του 2021 υπήρξε τροποποίηση, του μέχρι τότε ισχύοντος σχετικού Νόμου 2225/1994 για την Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών. Η τροποποίηση αυτή αφορούσε στην άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, και εντάχθηκε στον Νόμο 4790/31-03-2021²: ένα πολυνομοσχέδιο με 124 άρθρα και την ένταξη μιας εκπρόθεσμης τροπολογίας με αρ. 826/145/31-3-2021³, του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τί-

1 [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1%CE%BB%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%80%CF%8E%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_\(2022\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1%CE%BB%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%80%CF%8E%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_(2022))

2 https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=be84556b-2dbf-4bd4-bd11-acfb000e6a01

3 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bbb19498-1ec8-431f-82e6-023bb91713a9/11609081.pdf>

τλο «ΚΑΤΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ».

Αυτά τα γεγονότα, οδήγησαν το σύνολο της Αντιπολίτευσης αλλά και των Ευρωβουλευτών, όπως ακόμη και πολιτών της Ελλάδος, που κατανοούν τους Νόμους, στην κρίση, ότι γίνεται τεράστια προσπάθεια παρεμπόδισης της πληροφόρησης του κοινού επί του καυτού θέματος των παρακολουθήσεων. Ουδείς όμως γνώριζε το κίνητρο μίας τέτοιας προσπάθειας.

Συγκεκριμένα, αυτή η εκπρόθεσμη και παράτυπη τροπολογία, με τίτλο άσχετο προς το περιεχόμενό της, είχε ένα μόνο άρθρο: την τροποποίηση του Άρθρου 5 παρ 9 του Νόμου 2225/1994 για την Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ).

Το εν λόγω άρθρο που είχε τίτλο «Διαδικασία άρσης του απορρήτου»⁴, στην παράγραφο 9 είχε το εξής περιεχόμενο:

«§9. Μετά τη λήξη του μέτρου της άρσης και υπό την αναγκαία προϋπόθεση ότι δεν διακινδυνεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε, μπορεί η Επιτροπή να αποφασίζει τη γνωστοποίηση της επιβολής του στους θιγόμενους.

Τα στοιχεία που είχαν συλλέγει ή κατασχεθεί και το υλικό που εγγράφηκε ή αποτυπώθηκε σε εκτέλεση της διάταξης για την άρση του απορρήτου σε περίπτωση διακρίβωσης εγκλημάτων, σύμφωνα με το άρθρο 4, επισυνάπτονται στη δικογραφία, αν συνιστούν αποδεικτικά μέσα για την ποινική δίωξη κατά την κρίση της αρχής που εξέδωσε τη διάταξη. Διαφορετικά επιστρέφονται στον κύριό τους, εφόσον έχει αποφασισθεί η κατά το προηγούμενο εδάφιο γνωστοποίηση του μέτρου. Αν δεν συντρέχει αυτή η περίπτωση καταστρέφονται ενώπιον της αρχής που εξέδωσε τη διάταξη και συντάσσεται έκθεση για την καταστροφή. Υποχρεωτικώς καταστρέφεται το υλικό που δεν έχει σχέση με το λόγο επιβολής του μέτρου.»

Δηλαδή, μέχρι τον Μάρτη 2021, η νομοθεσία προέβλεπε, ρητά, ότι μετά τη λήξη του μέτρου, της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών κάποιου πολίτη (μετά δηλαδή το τέλος της παρακολούθησης), η ΑΔΑΕ **μπορούσε** να γνωστοποιεί στον θιγόμενο την άρση του απορρήτου του, είτε αυτή η παρακολούθηση είχε πραγματοποιηθεί για τη διακρίβωση σοβαρών εγκλημάτων είτε για λόγους εθνικής ασφάλειας. Μοναδική προϋπόθεση για τη γνωστοποίηση αυτή, σύμφωνα με τον παλαιότερο Νόμο, ήταν να μην διακυβευόταν ο σκοπός για τον οποίο είχε διαταχθεί η άρση του απορρήτου.

Η εν λόγω λοιπόν εκπρόθεσμη τροπολογία του παραπάνω άρθρου, έβαλε φρένο στη διαφάνεια, μέσω της με το προηγούμενο καθεστώς ενη-

⁴ <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-2225-1994/arthro-5-nomos-2225-1994-diadikasia-arsis-toy-aporritoy>

μέρωσης, και μάλιστα αναδρομικά. Ακόμη και για παρακολουθήσεις που είχαν ολοκληρωθεί πριν την έναρξη ισχύος το νεώτερου αυτού Νόμου.

Με την τροπολογία αυτή, άλλαξαν οι κανόνες για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών:

Η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (**ΑΔΑΕ**) αποστέρηθηκε της δυνατότητας, πλέον, να γνωστοποιεί στους πολίτες την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών τους από την ΕΥΠ, αν ο λόγος της παρακολούθησής τους, αφορά την εθνική ασφάλεια. Και αυτή η αποστέρηση είχε αναδρομική ισχύ.

Κατόπιν των ανωτέρω, ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ-ΚινΑλλ και Ευρωβουλευτής Ν. Ανδρουλάκης, διαπίστωσε, ότι είχε εγκατασταθεί στο κινητό του μολυσμένο λογισμικό και τον Ιούλιο του 2022 αποκάλυψε την παρακολούθησή του, μέσω του συστήματος της ΕΥΠ, με αποτέλεσμα τις παραιτήσεις του διοικητή της ΕΥΠ, Παναγιώτη Κοντολέοντα, και του γενικού γραμματέα του πρωθυπουργού, **Γρηγόρη Δημητριάδη**.

Μετά από την αποκάλυψη αυτή, μπαράζ αποκαλύψεων με το ίδιο θέμα των υποκλοπών, προέκυψαν και για άλλες προσωπικότητες της πολιτικής και όχι μόνο.

Το γεγονός επιβεβαιώθηκε και με την κατάθεση του Προέδρου της ΑΔΑΕ, Χρήστου Ράμμου, από το βήμα της Βουλής, ότι δηλαδή έξι σημαίνοντα πρόσωπα, είχαν βρεθεί υπό πολύμηνη παρακολούθηση από την ΕΥΠ. Γεγονός που προκάλεσε την πρόταση μομφής της αντιπολίτευσης κατά της κυβέρνησης.

1.α. Το ζήτημα

Κατόπιν αυτής της σύντομης ιστορικής αναδρομής, είναι εμφανές, ότι πλέον βρισκόμαστε σε μία κατάσταση που θέλει τον πολίτη:

1. Να μη μπορεί να πληροφορηθεί, ότι ήρθη το απόρρητό του. Αλλά, ακόμη και αν ο παρακολουθούμενος το πληροφορηθεί ή το αντιληφθεί τρόπον τινά, τότε
2. Να στερείται πλήρως κάθε δυνατότητάς του ο πολίτης αυτός, να ζητήσει την αποτελεσματική δικαστική του προστασία, προκει-

μένου να διαπιστώσει αν όντως υπάρχουν νόμιμοι λόγοι για μία τέτοια παρακολούθηση και εν γένει να ασκήσει τα νόμιμα δικαιώματά του, που απορρέουν από το ίδιο το Σύνταγμα και την αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).

Δηλαδή, αν ένας πολίτης παρακολουθείται παράνομα, δεν μπορεί πλέον να έχει κανένα στοιχείο, ώστε να μεταβεί στο φυσικό του δικαστή για την όποια προστασία.

Αυτή η εξέλιξη, όπως σύντομα αναπτύχθηκε ως ιστορικό, είχε και έχει και μία ακόμη συνέπεια - ενδεχόμενο, πλήν της ηθικής διάστασης:

Οι πολίτες θα μπορούν μαζικά, αυθαίρετα, ελεύθερα και ακώλυτα να παρακολουθούνται, και με πρόσχημα την εθνική ασφάλεια, δε θα δύνανται να μάθουν ποτέ περί της άρση του απορρήτου των επικοινωνιών τους από την ΑΔΑΕ.

Άρα, με ένα πολύ απλό, γενικό και αόριστο, στην αιτιολόγησή του πρόσχημα, οι πολίτες μαζικά, θα βρίσκονται σε άγνοια, ότι παρακολουθούνται και αν ποτέ θα λάβουν γνώση της παράτυπης αυτής παρακολούθησης, δε θα μπορούν να προσφύγουν στη δικαιοσύνη και στο φυσικό τους Δικαστή. Δε θα μπορούν να ενεργοποιούν δηλαδή τα ατομικά τους δικαιώματα, και να προστατεύουν τον εαυτό τους από τυχόν παράνομες παρακολουθήσεις.

Είναι λοιπόν, σε κίνδυνο η Δημοκρατία;

Κινδυνεύουν τα ατομικά δικαιώματα των Ελλήνων πολιτών;

Μπορεί να αποστερηθεί ο Έλλην πολίτης του δικαιώματός του να προσφύγει για προστασία στο φυσικό του δικαστή και να παρουσιάσει επαρκή στοιχεία για τον ισχυρισμό του αυτό;

Ενδεικτικό της σοβαρότητας των γεγονότων και του ζητήματος είναι, ότι Διεθνείς ΜΚΟ, όπως η Human Rights Watch και η Reporters without Borders, στηλιτεύουν το θέμα της άρσης του απορρήτου και της παρακολούθησης προσώπων, με την τελευταία να κατατάσσει την Ελλάδα στην 108η θέση παγκοσμίως, σε σύνολο 180 χωρών για το έτος 2022, σε

θέματα ελευθερίας της έκφρασης των δημοσιογράφων αφού πολλοί από αυτούς έπεσαν θύματα κακόβουλου λογισμικού, όπως το Predator⁵

5 <https://rsf.org/en/greece-s-predatorgate-draft-law-surveillance-falling-short-european-standards-must-be-amended>
<https://www.hrw.org/news/2022/12/08/greece-problematic-surveillance-bill>

2. Η Συνταγματικότητα ή μη των διατάξεων. Νομική Θεώρηση.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο μέχρι το 2021 Νόμος 2225/1994 για την Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΑ-ΔΑΕ), τροποποιήθηκε εκτάκτως με τον Νόμο 4790/2021 και δη με την προσθήκη μίας εκπρόθεσμης τροπολογίας, κατατεθείσας την ίδια ημέρα και λίγες ώρες πριν τη ψήφιση του νέου τότε, ισχύοντος πλέον Νόμου.

Η νέα αυτή διάταξη έχει αναδρομική ισχύ, γεγονός πολύ επιβαρυντικό για τις ολοκληρωμένες μέχρι τούδε παρακολουθήσεις. Με άλλα λόγια, η δυνατότητα γνωστοποίησης προς τον παρακολουθούμενο, των κρίσιμων πληροφοριών που τον αφορούν, καταργείται και για τις άρσεις του απορρήτου (δηλαδή νόμιμες υποκλοπές) που συνέβησαν προ της 31ης Μαρτίου.

Ο πρόεδρος της ΑΔΑΕ και άλλα δύο μέλη της ανεξάρτητης αρχής, οι οποίοι δεν ρωτήθηκαν –όπως επιβάλλεται σε μία νόμιμη διαδικασία– για την παραπάνω ρύθμιση, υποστήριξαν, ότι το ίδιο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει κρίνει, ότι μια τέτοια αλλαγή παραβιάζει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και έχουν καταδικάσει οι χώρες, που το είχαν επιχειρήσει: τη Ρωσία, Ουγγαρία, Βουλγαρία.

Η Αιτιολογική Έκθεση που κατατέθηκε μαζί με την ανωτέρω τροπολογία, από το Υπουργείο που την κατέθεσε, αναφέρει μεταξύ άλλων:

«Με την άρση του απορρήτου περιορίζεται ένα συνταγματικό δικαίωμα και πρέπει να προβλεφθούν τα αντίστοιχα αντισταθμιστικά μέτρα».

2.α. Ατομικά Δικαιώματα Κατοχυρωμένα στο Σύνταγμα της Ελλάδος

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, τα δικαιώματα που αναφέρονται ως συνταγματικά, αποτελούν ηθικές αρχές που θέτουν συγκεκριμένα πρότυπα ανθρώπινης συμπεριφοράς και συνήθως προστατεύονται ως νόμιμα δικαιώματα κατά το εθνικό και διεθνές δίκαιο. Υπάρχει κατηγοριοποίηση των δικαιωμάτων σε ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τα δικαιώματα του ανθρώπου, ως ατόμου και μέλους του κοινωνικού συνόλου. Θέτει το νομικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο πρέπει να κινούνται όλα τα όργανα της πολιτείας, στις σχέσεις

τους με τους πολίτες. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων των πολιτών.

Αλλά και στις μεταξύ των πολιτών σχέσεις, πρέπει να γίνονται σεβαστά τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα.

Για παράδειγμα, η παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων ενός πολίτη της Ελλάδος, απαγορεύεται τόσο από την πλευρά των κρατικών οργάνων, όσο και από την πλευρά των ιδιωτών και συνιστά παραβίαση του δικαιώματος στην ελεύθερη επικοινωνία, του Άρθρου 19 Συντάγματος⁶.

Τα συνταγματικά δικαιώματα επιτρέπουν το άτομο, τον πολίτη, να αμύνεται έναντι της εκάστοτε αυθαιρεσίας από πλευράς κράτους. Το δε Κράτος οφείλει να μην παρεμβαίνει στη σφαίρα της ιδιωτικότητας του ατόμου.

Το Σύνταγμα, επίσης, ορίζει ότι «η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται», άρθρο 25 παρ. 3 Συντάγματος, δηλαδή όταν ασκείται για σκοπό διαφορετικό από εκείνον για τον οποίο θεσπίσθηκε.

Όμως και κυρίως, απαγορεύεται και η Προσβολή των δικαιωμάτων αυτών, που προστατεύονται εθνικά από το Σύνταγμα και ευρωπαϊκά από την ΕΣΔΑ. Περιορισμός των δικαιωμάτων, μπορεί να υπάρξει μόνο, όπου και όπως σχετικοί Νόμοι ορίζουν, αν το εν λόγω δικαίωμα που τείνει να περιοριστεί δεν είναι απόλυτο και επίσης, μετά από συγκεκριμένη στάθμιση συμφερόντων και για λόγους και χρονικό διάστημα περιορισμένο και συγκεκριμένο.

2.6. Πώς και πότε περιορίζεται ένα Συνταγματικό Δικαίωμα

Περιορισμός δικαιώματος αποτελεί η πολιτική πράξη που απαγορεύει, περιορίζει ή / και παρεμποδίζει την ανάπτυξη της ελευθερίας την οποία προστατεύει το δικαίωμα. Τα δικαιώματα πρέπει να μπορούν να περιορίζονται, ακόμη και αν προστατεύουν ατομικές ελευθερίες συνταγματικά κατοχυρωμένες. Αυτό είναι μία διαδικασία άκρως δημοκρατική και συνταγματική⁷, όπως ορίζεται στο Άρθρο 25 παρ 1 Συντάγματος.

6 http://photodentro.edu.gr/photodentro/arxaia%20dimokratia_isotita_pidx0037011/politiki_dikio_65-76.pdf

7 http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/12231/SDO_DMYP_00181_Medium.pdf?sequence=1

Λόγοι για τον περιορισμό ενός συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος αποτελούν:

- Η προστασία και τήρηση δημόσιας τάξης και ασφάλειας.
- Η εξομάλυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και η οικονομική ανάπτυξη του κράτους με στόχο την προστασία του κοινωνικού συνόλου και όχι μόνον του ατόμου.
- Η ανάγκη όχι μόνον διαχείρισης αλλά και πρόληψης πολλαπλών κρίσεων και κινδύνων.

Οι μορφές περιορισμού ενός δικαιώματος μπορεί να είναι είτε άμεσα είτε έμμεσα. Απ' ευθείας ή κατ' αντανάκλαση, προληπτικά ή κατασταλτικά. Πάντα όμως πρέπει ο περιορισμός, να προβλέπεται με νόμο.

Ο τρόπος περιορισμού των δικαιωμάτων προβλέπεται από το Σύνταγμα και εμποτίζεται από συγκεκριμένες αρχές, βάσει των οποίων μπορεί να υλοποιηθεί νομίμως⁸:

- **Αρχή της αναλογικότητας**, μεταξύ του περιοριστικού μέτρου και του σκοπού που προορίζεται να εξυπηρετεί ο περιορισμός. Ο σκοπός αυτός πρέπει να είναι θεμιτός, όπως και το μέσο περιορισμού, ο περιορισμός να είναι κατάλληλος και αναγκαίος, με συγκεκριμένη έκφανση και χρονικά περιορισμένος. Η στάθμιση των αγαθών στην παρούσα φάση είναι απαραίτητη.
- **Αρχή προστασίας του πυρήνα του δικαιώματος**, δηλαδή ο περιορισμός δεν μπορεί να φθάσει μέχρι της καταργήσεως του δικαιώματος εν τέλει.

Υπάρχουν, εν τούτοις, και κάποια δικαιώματα για τα οποία η συνταγματική διάταξη δεν προβλέπει ούτε άμεσο περιορισμό ούτε επιφύλαξη: πρόκειται για τα ανεπιφύλακτα ή **απόλυτα δικαιώματα**.

2.γ. Άρθρο 19 Συντάγματος

1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύ-

⁸ <https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMB228/%CE%92%CE%84%CE%95%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%20-%20%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CE%AF.pdf>

εται από το απόρρητο για λόγους ασφαλείας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1.

3. Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9Α .

Το απαραβίαστο του απορρήτου, συνοψίζοντας λοιπόν, αποτελεί εκδήλωση του ιδιωτικού βίου, όπως αυτός προστατεύεται με το Άρθρο 9, παρ. 9 του Συντάγματος και, αντιστοίχως, με το άρθρο 8 παρ.1 της ΕΣΔΑ.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 19 παρ. 1 εδ. α' Συντ. καθιερώνει την λεγόμενη προστασία της επικοινωνίας σε οικειότητα, εν αντιθέσει με το άρθρο 14 του Συντάγματος που προστατεύει την επικοινωνία σε δημοσιότητα⁹.

Φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα ανεξαιρέτως. Αποδέκτες δε τόσο η κρατική εξουσία όσο και οι ιδιώτες.

Τα είδη¹⁰ της επικοινωνίας, υπαρκτά αλλά και μελλοντικά, στα οποία αφορά η άρση του απορρήτου είναι,

α) επιστολές δέματα, τηλεγραφήματα, επιταγές, β) τηλετυπική επικοινωνία, γ) επικοινωνία δεδομένων μέσω δικτύων δεδομένων, δ) επικοινωνία μέσω διαδικτύου, ε) ασύρματη επικοινωνία και επικοινωνία κλειστών ομάδων, στ) δορυφορική επικοινωνία, ζ) επικοινωνία κάθε μορφής μισθούμενων κυκλωμάτων.

Ακόμη υπηρεσίες, οι οποίες υπερτίθενται επί των προηγουμένων μορφών επικοινωνίας όπως

α) ο αυτόματος τηλεφωνητής, β) τα τηλεομοιοτυπήματα (fax), γ) τα γραπτά μηνύματα (sms/mms), δ) οι υπηρεσίες πληροφοριών, ε) το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail), στ) η πρόσβαση σε ιστοσελίδες, ζ) η πρόσβαση σε βάση δεδομένων, η) οι ηλεκτρονικές συναλλαγές, θ) οι τηλεδιασκέψεις, ι) οι πληροφορίες καταλόγου, κ) οι υπηρεσίες εκτάκτου ανάγκης, κα) οι συνδυασμένες μορφές επικοινωνίας που περιλαμβάνουν περισσότερες της μια από τις παραπάνω επικοινωνίες.

9 Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Σπύρος Β. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 296.

10 <http://ikee.lib.auth.gr/record/269604/files/GRI-2015-14603.pdf?fbclid=IwAR0Cl2BA56S5v-mTGKrUkc-2kOmYyLCuG10i7cDm0-7pUqIxExiHoQ2WfI8>

Η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών εντάσσεται στα λεγόμενα, Απόλυτα Δικαιώματα, και αυτή της η φύση παράγει προστασία και ιδιωτικά αλλά και απέναντι στην κρατική εξουσία. Δεσμεύει την κρατική εξουσία και τα ΝΠΙΔ ή ΝΠΔΔ.

Η προστασία του Άρθρου 19 Συντάγματος, αφορά και στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας: έτσι και στη Νομολογία του ΕΔΔΑ, όπου κρίθηκε, ότι η καταγραφή και γνωστοποίηση στις αστυνομικές αρχές όλων των αριθμών που καλεί συγκεκριμένη τηλεφωνική συσκευή, χωρίς τη συναίνεση του συνδρομητή, συνιστά παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ¹¹.

Μολονότι, η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου εξέφρασε διαφορετικές απόψεις:

Το καλοκαίρι του 2009 ο τ. Εισαγγελέας του ΑΠ κ. Σανιδάς σε σχετική γνωμοδότηση σε σχέση με το αν τα ιστολόγια (blogs) καλύπτονται από τις περί απορρήτου διατάξεις αναφέρει, ότι:

α) οι διατάξεις του Π.Δ. 47/2005, εκδοθέντος κατ' εξουσιοδότηση των Ν. 2225/1994, και 3115/2003 (Άρθρο 9) με τις οποίες επεκτείνεται το απόρρητο των επικοινωνιών στις επικοινωνίες μέσω διαδικτύου (internet) και στα εξωτερικά στοιχεία επικοινωνίας (αριθμός κλήσης, στοιχεία καλούντος καλούμένου, ώρα κλήσης κτλ), έρχονται το πρώτον σε αντίθεση ως προς το Άρθρο 19 του Συντάγματος και έχουν εκδοθεί καθ' υπέρβαση νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως αφού ούτε από τις διατάξεις του Ν. 2225/1994 ούτε από τις διατάξεις του Ν. 3115/2003 παρέχεται εξουσιοδότηση, να προσδιοριστεί με Π.Δ. η έκταση του απορρήτου της επικοινωνίας και τι αυτό καλύπτει, ενώ εξ' άλλου με τις διατάξεις των ανωτέρω νόμων δεν ορίζεται ότι το απόρρητο της επικοινωνίας καλύπτει και τα εξωτερικά στοιχεία αυτής¹².

2.δ. Νομοθεσία

Ο Ν. 2774/1999 για την «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα» νομοθετεί γενικές διατάξεις για το

11 Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Σπύρος Β. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 298.

12 <http://ikee.lib.auth.gr/record/269604/files/GRI-2015-14603.pdf?fbclid=IwAR0Cl2BA56S5v-mTGKrUkc-2kOmYyLCuG1Oi7cDm0-7pUqlxExiHoQ2Wf18>

απορρητο των επικοινωνιών. Ο νόμος αυτός προήλθε από την υποχρεωτική προσαρμογή στην Ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 97/66 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα.

Στο ίδιο πλαίσιο εκδόθηκε και ο Ν. 3471/2006 που ρυθμίζει την προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, αλλά και ο Ν. 3674/2008 σχετικά με την «Ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου διασφάλισης του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και άλλες διατάξεις», ενώ το εκδοθέν Π.Δ. 47/2005 καθορίζει τα ήδη επικοινωνίας στα οποία αφορά η άρση του απορρήτου 43 καθώς και τις οργανωτικές και τεχνικές εγγυήσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η άρση, ενόψει και της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ και εν γένει καλύπτει όλα τα κενά της νομοθεσίας μέχρι τούδε.

Ο Ν. 2928/2001 «Τροποποίηση διατάξεων του ΠΚ και του ΚΠΔ και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων» προβλέπει το μέτρο της άρσης του απορρήτου για την έρευνα των αξιόποινων πράξεων των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα.

Τέλος, με τον Ν. 3115/2005 συνιστάται η εκ του Συντάγματος προβλεπόμενη Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ), με σκοπό την προστασία των επιστολών, της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας μ οποιονδήποτε άλλο τρόπο καθώς και την ασφάλεια των δικτύων και πληροφοριών.

Με το νόμο αυτό, αντικαταστάθηκε η συσταθείσα από τον Ν. 2225/1994 Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών. Στο πεδίο προστασίας που προβλέπει ο Ν. 3115/2003 περιλαμβάνεται και ο έλεγχος τήρησης των όρων και της διαδικασίας άρσης του απορρήτου.

Ο Ν. 2225/1994 ρύθμιζε εκτενώς και με σαφήνεια τις προϋποθέσεις για να είναι σύμφωνη με τις ρυθμίσεις του Άρθρου 19. παρ. 1 εδ. β' του Συντάγματος η άρση του απορρήτου. Με το νόμο αυτό είχε συσταθεί η Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών, με αποστολή την προστασία του απορρήτου και των επιστολών και της τηλεφωνικής και κάθε άλλης μορφής τηλεπικοινωνιακής ανταπόκρισης ή επικοινωνίας κατά του Άρθρου 19 του Συντάγματος καθώς και ο έλεγχος της τήρησης των όρων άρσης του απορρήτου που έθεσε η δικαστική αρχή.

2.ε. Λόγοι Άρσης του Απορρήτου

Στο Άρθρο 19 παρ. 1 Συντάγματος, στο εδ. β', ο νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Βάσει αυτής της συνταγματικής κατοχύρωσης εξεδόθη ο εκτελεστικός Νόμος 2254/1994, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3115/2003, και συγκεκριμένα με τα Άρθρα 3 έως και 5 αυτού, τα οποία περιγράφουν διεξοδικά την διαδικασία που ακολουθείται για την άρση του απορρήτου, όταν αυτή διατάσσεται:

- για λόγους εθνικής ασφάλειας και
- τη διαφορετική διαδικασία, για τη διακρίβωση σοβαρών εγκλημάτων.

Στο Άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 2225/1994 αναφέρεται:

Αίτηση για άρση του απορρήτου μπορεί να υποβάλλει μόνο δικαστική ή άλλη πολιτική, στρατιωτική ή αστυνομική δημόσια αρχή στην αρμοδιότητα της οποίας υπάγεται το θέμα εθνικής ασφάλειας που επιβάλλει την άρση.

Στο Άρθρο 3 παρ. 2 ορίζεται:

Η αίτηση υποβάλλεται προς τον Εισαγγελέα Εφετών του τόπου της αιτούσας αρχής ή του τόπου, όπου πρόκειται να επιβληθεί η άρση. Ο Εισαγγελέας Εφετών αποφασίζει μέσα σε είκοσι τέσσερις (24) ώρες για την άρση ή όχι του απορρήτου με διάταξή του στην οποία περιέχονται τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1 του Άρθρου 5 στοιχεία. Αν κατά την κρίση του, μετά από εισήγηση της αιτούσας αρχής, ειδικές περιστάσεις εθνικής ασφάλειας επιβάλλουν την παράλειψη ή τη συνοπτική παράθεση ορισμένων από τα στοιχεία αυτά, γίνεται ειδική μνεία στη διάταξη

Στο Άρθρο 5 παρ. 6 αναφέρεται η χρονική ισχύς της άρσης:

Η χρονική διάρκεια της άρσης του απορρήτου δεν μπορεί να υπερβαίνει τους δύο (2) μήνες. Παρατάσεις της διάρκειας αυτής, οι οποίες δεν υπερβαίνουν κάθε φορά τους δύο (2) μήνες, μπορούν να διαταχθούν με τη διαδικασία, που προβλέπεται κατά περίπτωση, για την επιβολή του μέτρου και υπό τον όρο ότι εξακολουθούν να υφίστανται οι λόγοι της άρσης. Σε κάθε περίπτωση οι παρατάσεις δεν μπορούν να υπερβαίνουν

συνολικά τη διάρκεια των δέκα (10) μηνών. Το ανώτατο αυτό χρονικό όριο δεν ισχύει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η άρση διατάσσεται για λόγους εθνικής ασφάλειας.

2.στ. «Λόγοι Εθνικής Ασφάλειας και Ιδιαίτερα Σοβαρά Εγκλήματα»

Μέχρι στιγμής λοιπόν, συμπεραίνουμε, ότι το απόλυτο δικαίωμα της διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών, προστατεύεται πλήρως έναντι άλλων δικαιωμάτων και από την προσπάθεια καταστρατηγήσεων τόσο από ιδιώτες όσο από δημόσιο. Όμως κάνει πίσω, μόνο όταν διακυβεύεται η προστασία συνταγματικώς υπέρτερων έννομων αγαθών, όπως είναι για παράδειγμα η ανθρώπινη ζωή.

Ειδικά για τις πράξεις των κρατικών οργάνων, πρέπει να αποτελέσει κοινό τόπο, ότι οι ειδικές ρυθμίσεις του Άρθρου 19, παρ. 1, εδ. β' και του Ν. 2225/1994, δεν υποκαθίστανται από τις γενικές διατάξεις περί άρσεως του άδικου χαρακτήρα της πράξης. Οι διατάξεις αυτές έχουν θεσπιστεί, προκειμένου να αίρουν την ποινική ευθύνη των ιδιωτών έναντι της Πολιτείας και όχι για να λειτουργούν αντίστροφα και να νομιμοποιούν την προσβολή των ατομικών δικαιωμάτων από τα κρατικά όργανα¹³. Η παρέμβαση των κρατικών οργάνων στα ατομικά δικαιώματα των ατόμων πρέπει να γίνεται με Φειδώ, Έλεγχο και πολύ Συγκεκριμένα.

Και τα υποκείμενα πρέπει να έχουν πλήρη ενημέρωση για όλες τις παραμέτρους που τους αφορούν.

Έτσι, και από τη σύντομη ανάγνωση των διατάξεων του μέχρι τώρα ισχύοντος νόμου, αλλά και του νόμου που τροποποιήθηκε, μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει, ότι ο όρος «Εθνική Ασφάλεια», είναι όλως γενικός και αόριστος και για αυτό το λόγο επιδέχεται με διάφορους τρόπους καταχρηστικές εφαρμογές.

Θα πρέπει ωστόσο να θεωρηθεί, ότι δεν περιλαμβάνει γενικά τη δημόσια ασφάλεια. Αλλά, μόνο, οτιδήποτε αφορά στην ασφάλεια της χώρας από εξωτερικούς παράγοντες.

Αντίθετα, ο όρος «Ιδιαίτερα Σοβαρά Εγκλήματα» είναι πιο συγκεκριμένος και δεν αφήνει περιθώρια για καταχρήσεις. Και αυτό, γιατί, ο

¹³ <http://ikee.lib.auth.gr/record/269604/files/GRI-2015-14603.pdf?fbclid=IwAR0CI2BA56S5v-mTGKrUkc-2kOmYyLCuG1Oi7cDm0-7pUqlxExiHoQ2WfI8>

νόμος αναφέρει περιοριστικά τα εγκλήματα - που αποτελούν και κακουργήματα - για τα οποία δύναται και πρόκειται να επιβληθεί άρση του απορρήτου.

Σύμφωνα με το Άρθρο 4 παράγραφο 1 του νόμου:

«Η άρση του απορρήτου είναι επιτρεπτή για τη διακρίβωση των κακουργημάτων που προβλέπονται από:

α) τα άρθρα 134, 135 παρ. 1 και 2, 135Α, 137Α, 137Β, 138, 139, 140, 143, 144, 146, 148 παρ. 2, 150, 151, 157 παρ. 1, 168 παρ. 1, 187 παρ. 1 και 2, 207, 208 παρ. 1, 264 περ. β' και γ', 270, 272, 275 περ. β', 291 παρ. 1 εδ. β' και γ', 299, 322, 324 παρ. 2 και 3, 374, 380, 385 του Ποινικού Κώδικα (Π.Κ.),

β) τα άρθρα 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 40, 41, 63, 64, 76, 93 και 97 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα,

γ) το άρθρο 15 παρ. 1 του ν. 2168/1993,

δ) τα άρθρα 5, 6, 7 και 8 του ν. 1729/1987,

ε) τα άρθρα 89, 90 και 93 του ν. 1165/1968

Η άρση του απορρήτου για τη διακρίβωση των προπαρασκευαστικών πράξεων για το έγκλημα της παραχάραξης νομίματος κατά το άρθρο 211 του Π.Κ.

Για τη διακρίβωση παραβάσεων των άρθρων 3 έως 7, 29 και 30 του Ν. 3340/2005 (Για την προστασία της κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης της αγοράς).»

Η αναφορά του Συντακτικού Νομοθέτη, στην παρ.1 του άρθρου 19 σε «εγγυήσεις», υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δε δεσμεύεται από το απόρρητο, για τους παραπάνω περιοριστικά απαριθμούμενους λόγους, συνεπάγεται, ότι:

- αφενός θα πρέπει να υπάρχει πρώτα εντολή αρμόδιου δικαστικού λειτουργού,
- αφετέρου, ότι η δικαστική αρχή οφείλει να λάβει υπόψη τα κριτήρια που θέτει ο νόμος για τη λήψη της απόφασης, τη διαδικασία αλλά και τη διάρκεια της άρσης. Και φυσικά, η οποιαδήποτε άρση του απορρήτου οφείλει να σέβεται τους «περιορισμούς

των περιορισμών», όπως αυτοί επισημάνθηκαν ανωτέρω, και δη την Αρχή της Αναλογικότητας και την Μη Προσβολή του πυρήνα του δικαιώματος¹⁴.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Όλα στο φως είναι το «σύνθημα» για την διερεύνηση των ευθυνών και όλης εν γένει της υπόθεσης.

Πολλές φορές όμως οι βαρύγδουπες και μεγαλόφωνες εκφράσεις, ελοχεύουν κινδύνους για ένα αντίθετο αποτέλεσμα, που θα μας οδηγήσει στο βαθύ σκοτάδι.

Η Δικαιοσύνη όμως πρέπει να πράξει το καθήκον της.

Γιατί η εμπιστοσύνη είναι ένα κεκτημένο αγαθό, που στην πορεία δύναται ακόμα και να χαθεί.

¹⁴ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Σπύρος Β. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 302.